

RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA HAMSHIRALIK TIZIMLARI: TAQQOSIY TAHLIL

Alimov Bobirjon Abdulloevich

Buxoro davlat tibbiyot instituti,

alimov.bobirjon@bsmi.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada AQSh, Janubiy Koreya, Yaponiya, Buyuk Britaniya, Germaniya, Kanada, Avstraliya va Fransiya kabi rivojlangan davlatlarning hamshiralik tizimlari tahlil qilinib, ulardagi kamchiliklar va yutuqlar alohida tilga olingan.

Kalit soʻzlar: hamshiralik tizimlari, taqqosiy tahlil, kadrlar tuzilmasi, ta'lim yoʻnalishlari.

Kirish. Hamshiralik rivojlangan davlatlarning sogʻliqni saqlash tizimida muhim rol oʻynaydi. Ular sifatli bemor parvarishini taʼminlash, kasalliklarning oldini olish va tibbiy yordam koʻrsatish jarayonida asosiy kuch hisoblanadi. Har bir mamlakat taʼlim, kadrlar tuzilmasi, mustaqillik darajasi va sogʻliqni saqlashni moliyalashtirish boʻyicha oʻziga xos tizimga ega.

Quyida AQSh, Janubiy Koreya, Yaponiya, Angliya, Germaniya, Kanada, Avstraliya va Fransiya kabi rivojlangan davlatlarning hamshiralik tizimlari tahlil qilinadi.

1. Amerika Qoʻshma Shtatlari (AQSh)

AQSh xususiy va davlat sogʻliqni saqlash modellarining aralashmasi boʻlgan murakkab tizimga ega.

Hamshiralik taʼlimi va litsenziyalash

- Hamshiralik taʼlimi bir necha yoʻnalishda olib boriladi: Associate Degree in Nursing (ADN), Bachelor of Science in Nursing (BSN), Master of Science in Nursing (MSN).

- Hamshiralar NCLEX-RN (Registered Nurse uchun milliy imtihon) testidan oʻtishi shart.

- Oxirgi yillarda BSN (bakalavr) darajasiga ega hamshiralarni koʻpaytirish harakati kuchaygan.

Kadrlar va hamshiralar roli

- Hamshira amaliyotchilar (NPs) va sertifikatlangan anesteziya hamshiralar (CRNAs) baʼzi shtatlarda mustaqil tibbiy yordam koʻrsatish vakolatiga ega.

- AQShda hamshiralarning soni koʻp boʻlsa-da, kadrlar tanqisligi va ish yukining ogʻirligi muammo boʻlib qolmoqda.

Muammolar va innovatsiyalar

- Muammolar: Ishning qiyinligi, uzoq smenalar, ta'lim narxining qimmatligi.
- Innovatsiyalar: Telemeditsina, elektron tibbiy yozuvlar (EHR), sun'iy intellekt asosida bemorlarni monitoring qilish tizimlari.

2. Janubiy Koreya

Janubiy Koreyada tez rivojlanayotgan tibbiyot tizimi mavjud, ammo hamshiralik sohasida ortiqcha yuklama mavjud.

Hamshiralik ta'limi va litsenziyalash

- Hamshiralik ta'limi 4 yillik bakalavr dasturlari va diplom kurslari orqali amalga oshiriladi.
- Hamshiralik amaliyoti uchun Koreya litsenziya imtihoni topshirish kerak.
- Hamshiralik bo'yicha onkologiya, anesteziologiya va reanimatsiya kabi maxsus yo'nalishlar mavjud.

Kadrlar va hamshiralar roli

- Koreyada hamshiralarning bemor bilan ishlash hajmi yuqori, chunki hamshira-soni bemor-soniga nisbatan kam.
- Hamshiralar asosan parvarish va yordamchi ishlarga jalb qilinadi.

Muammolar va innovatsiyalar

- Muammolar: Ishning og'irligi, maoshlarning pastligi, bemorlarning ko'pligi.
- Innovatsiyalar: Sun'iy intellekt asosida tashxis qo'yish tizimlari, robotlashtirilgan hamshiralik xizmatlari.

3. Yaponiya

Yaponiya aholining qarib borishi sababli hamshiralarga bo'lgan talab ortib bormoqda.

Hamshiralik ta'limi va litsenziyalash

- Hamshiralik ta'limi diplom, bakalavr yoki kollej kurslari orqali beriladi.
- Hamshiralar Milliy hamshiralik imtihonidan o'tishi kerak.
- Yaponiyada geriatriya (qariyalar parvarishi) bo'yicha hamshiralik mashhur yo'nalish hisoblanadi.

Kadrlar va hamshiralar roli

- Yaponiya Filippin va Indoneziyadan hamshiralarni jalb qilish bo'yicha maxsus dasturlarga ega.

Muammolar va innovatsiyalar

- Muammolar: Tashqi mamlakatlardan kelgan hamshiralar uchun til to'xislari, kadrlar yetishmovchiligi.
- Innovatsiyalar: Robot-hamshiralar, masofaviy monitoring texnologiyalari.

4. Buyuk Britaniya (Angliya)

Angliya hamshiralari uchun milliy sog'liqni saqlash tizimi (NHS) orqali davlat tomonidan moliyalashtirilgan tizimga ega.

Hamshiralik ta'limi va litsenziyalash

- Bakalavr diplomi (BSN) talab qilinadi.
- Hamshiralik va akusherlik kengashi (NMC) tomonidan ro'yxatdan o'tilishi lozim.

Kadrlar va hamshiralari roli

- Hamshira amaliyotchilar (NPs) mustaqil ravishda dori yozishi va tashxis qo'yishi mumkin.

Muammolar va innovatsiyalar

- Muammolar: NHS moliyaviy muammolari, Brexit sababli xorijiy hamshiralarni jalb qilishdagi qiyinchiliklar.
- Innovatsiyalar: Telemeditsina, sun'iy intellekt texnologiyalari.

5. Germaniya

Germaniyada universitet va kasb-hunar ta'limi asosida hamshiralik tizimi shakllangan.

Hamshiralik ta'limi va litsenziyalash

- Hamshiralik uch yillik kasbiy tayyorgarlik orqali amalga oshiriladi.
- Germaniya chet ellik hamshiralarni faol jalb qilmoqda.

Muammolar va innovatsiyalar

- Muammolar: Keksaygan hamshira kadrlar, chet ellik ishchilarning moslashuvi.
- Innovatsiyalar: Raqamli tibbiy yozuvlar, uy parvarish xizmatlarini rivojlantirish.

6. Avstraliya

Avstraliya Medicare nomli universal sog'liqni saqlash tizimiga ega bo'lib, barcha fuqarolar va doimiy yashovchilarga subsidiyalangan tibbiy xizmatlar ko'rsatadi. Bundan tashqari, mamlakatda xususiy sog'liqni saqlash tizimi ham rivojlangan.

Hamshiralik ta'limi va litsenziyalash

- Ta'lim yo'nalishlari:
 - Ro'yxatdan o'tgan hamshira (RN) bo'lish uchun 3 yillik hamshiralik bakalavriati (Bachelor of Nursing - BN) talab qilinadi.
 - Diplomli hamshira (Enrolled Nurse - EN) bo'lish uchun 18-24 oylik diplom kurslari mavjud.
 - Hamshira amaliyotchilar (Nurse Practitioner - NP) magistratura yoki doktorantura darajasiga ega bo'lishi kerak.
- Litsenziyalash:

- Hamshiralar Avstraliya sog'liqni saqlash amaliyotchilari regulatsiya agentligi (AHPRA) da ro'yxatdan o'tishi shart.

- Avstraliya hamshiralik va akusherlik kengashi (NMBA) professional standartlarni nazorat qiladi.

Kadrlar va hamshiralarning roli

- RN (Ro'yxatdan o'tgan hamshiralar) kasalxonalar, keksalar parvarishi va jamoat salomatligi muassasalarida ishlaydi.

- NP (Hamshira amaliyotchilar) mustaqil ravishda kasalliklarni tashxislash, dori yozish va davolash huquqiga ega.

- Masofaviy hududlarda ishlovchi hamshiralar (Remote Area Nurses - RANs) qishloq va tubjoy aholi hamjamiyatlariga tibbiy yordam ko'rsatadi.

- Ruhiiy salomatlik bo'yicha hamshiralar psixologik yordam ko'rsatish tizimida muhim o'ringa ega.

Muammolar va innovatsiyalar

- Muammolar:

- Qishloq joylarda hamshiralarning yetishmovchiligi. Ko'pchilik urban markazlarda ishlashni afzal ko'radi.

- Ish yukining ortishi va charchoq. Hamshiralarga bo'lgan talab tobora oshmoqda.

- Innovatsiyalar:

- Telemeditsina va virtual hamshiralik xizmatlari qishloq aholisi uchun muhim ahamiyat kasb etmoqda.

- Raqamli sog'liqni saqlash tizimi – My Health Record barcha bemorlarning raqamli tibbiy yozuvlarini saqlash imkonini beradi.

Misol: Shimoliy hududlarda masofaviy hamshiralar tubjoy aholi uchun shoshilinch yordam, emlash va surunkali kasalliklarni nazorat qilish xizmatlarini taqdim etmoqda.

7. Kanada

Kanadada sog'liqni saqlash tizimi federativ boshqaruv ostida bo'lib, har bir viloyat va hudud o'z tizimini boshqaradi. Davlat tomonidan moliyalashtiriladigan Medicare dasturi orqali barcha fuqarolar bepul asosiy tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniga ega.

Hamshiralik ta'limi va litsenziyalash

- Ta'lim yo'nalishlari:

- Ro'yxatdan o'tgan hamshiralar (RNs) to'rt yillik hamshiralik bakalavriati (BSN) ni tamomlashi shart.

- Litsenziyalangan amaliy hamshiralar (LPNs) ikki yillik diplom dasturini tugatishi kerak.

○ NP (Hamshira amaliyotchilar) magistratura yoki doktorantura darajasiga ega bo'lishi lozim.

- Litsenziyalash:

○ Hamshiralar NCLEX-RN (RNlar uchun) yoki CPNRE (LPNlar uchun) imtihonlarini topshirishadi.

○ Viloyatlar bo'yicha litsenziyalash Kanada hamshiralik kollejlari tomonidan amalga oshiriladi.

Kadrlar va hamshiralarning roli

- NPlar mustaqil ravishda tashxis qo'yish va dori yozish huquqiga ega.

- Jamoat salomatligi hamshiralar tubjoy aholiga xizmat ko'rsatadi.

- Uyda parvarish xizmatlari keksalar uchun katta ahamiyatga ega.

Muammolar va innovatsiyalar

- Muammolar:

- Shimoliy hududlarda hamshiralar yetishmovchiligi.

- Shifoxonalarda navbatlarning uzunligi.

- Innovatsiyalar:

- Telemeditsina va NP rahbarligidagi klinikalar.

Misol: Manitoba viloyatida NPlar mustaqil klinikalar yuritib, aholiga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatmoqda.

8. Fransiya

Fransiyada sog'liqni saqlash tizimi davlat tomonidan moliyalashtiriladi (Sécurité Sociale) va jahonning eng ilg'or tizimlaridan biri hisoblanadi.

Hamshiralik ta'limi va litsenziyalash

- Ta'lim yo'nalishlari:

○ IDE (Infirmiers Diplômés d'État - Ro'yxatdan o'tgan hamshiralar) uch yillik hamshiralik diplom dasturini (DEI) tugatishi lozim.

○ Ixtisoslashgan hamshiralar (masalan, anesteziya yoki pediatriya bo'yicha) qo'shimcha ta'lim oladi.

- Litsenziyalash:

○ Hamshiralar milliy litsenziya imtihoni topshirishi va Ordre National des Infirmiers (ONI) ga ro'yxatdan o'tishi kerak.

Muammolar va innovatsiyalar

- Muammolar:

- Ish yukining ko'pligi va maoshlarning pastligi.

- Qishloq joylarda kadrlar yetishmovchiligi.

- Innovatsiyalar:

- Telemeditsina va ruhiy salomatlik dasturlari.

Misol: Parijda uy parvarish xizmatlari bemorlarga jarrohlikdan keyin tibbiy yordam ko'rsatishga yordam beradi.

Xulosa. Rivojlangan mamlakatlarning hamshiralik tizimlari tahlili shuni ko'rsatadiki, har bir davlat o'zining sog'liqni saqlash siyosati, iqtisodiy imkoniyatlari va demografik holatiga moslashgan hamshiralik tizimiga ega. AQSh, Kanada, Avstraliya kabi davlatlarda hamshiralar yuqori darajadagi mustaqillikka ega bo'lib, diagnostika va davolash jarayonida faol ishtirok etadilar. Yaponiyada aholi qarishi natijasida geriatriya yo'nalishi rivojlanmoqda, Koreya va Germaniyada esa hamshiralar soni va mehnat sharoitlari bilan bog'liq muammolar mavjud. Angliya va Fransiyada esa milliy sog'liqni saqlash tizimi orqali hamshiralik sohasida katta imkoniyatlar yaratilgan bo'lsa-da, moliyaviy va kadrlar yetishmovchiligi hali ham muhim masala bo'lib qolmoqda. Telemeditsina, sun'iy intellekt va robotlashtirilgan xizmatlar kabi innovatsiyalar bu sohaning rivojlanishida muhim o'rin tutmoqda. Ushbu tahlillar rivojlanayotgan mamlakatlar uchun hamshiralik tizimlarini takomillashtirishda foydali tajriba bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. American Association of Colleges of Nursing (AACN). "Nursing Education Programs."
2. Korean Nurses Association. "Nursing System in Korea."
3. Japan Nursing Association. "Nursing in Japan."
4. National Health Service (NHS). "The Nursing Profession in the UK."
5. German Federal Ministry of Health. "Nursing Profession in Germany."
6. Australian Health Practitioner Regulation Agency (AHPRA). "Nursing and Midwifery Board of Australia."
7. Canadian Nurses Association (CNA). "The Nursing Workforce in Canada."
8. French National Order of Nurses (Ordre National des Infirmiers - ONI). "Nursing in France."
9. Various open-access sources on telemedicine and health system innovations in developed countries.